

doi.org/10.3306/STUDIALULLIANA.116.249
ISSN: 2340-4752

CRÒNICA

1. Activitats de la Càtedra Ramon Llull de la Universitat de les Illes Balears

La Càtedra Ramon Llull del Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de les Illes Balears continua les activitats de difusió de la figura de Ramon Llull i les temàtiques lul·lianes. Durant el curs 2020-2021 s'han dut a terme les accions següents. El mes de novembre va tenir lloc el cicle de conferències «La mort a l'edat mitjana», un cicle per a introduir l'oient en la concepció de la mort a l'edat mitjana des d'una perspectiva històrica, literària i social. El cicle va comptar amb tres conferències. Maria Barceló, amb «Actituds i rituals davant la mort a la Mallorca medieval», va fer un repàs de com afrontaven la mort els pobladors mallorquins en època medieval, a través dels indicis que se'n conserven. Lenke Kovács, amb «Donzella, monja, viuda o maridada. El paper de la dona en les representacions de la mort a la Corona d'Aragó», feu una aproximació a la literatura medieval i més concretament dels casos conservats de teatre, que prenen de temàtica la mort, tot centrant-se en l'obra *Representació de la Mort* (c. 1598-1599). Josep E. Rubio aproximà els oients al sentiment de por i temor cap a la mort dins l'obra de Llull amb «Quan morir fa por: el temor de la mort en Ramon Llull».

El gener la Càtedra Ramon Llull va organitzar les Jornades Mateu Obrador, unes jornades monogràfiques sobre la figura del lul·lista felanitxer Mateu Obrador, que varen tractar quatre blocs temàtics perfilats amb les quatre principals dedicacions de l'estudiós. El primer bloc, dedicat a la literatura, dia 7 de gener, comptà amb les conferències de Joan Mas, «Els inicis literaris de Mateu Obrador», que aprofundí en els primers passos de la carrera d'Obrador com a escriptor; i Pere Rosselló, «Mateu Obrador i Bennassar: la posteritat dissortada», que va analitzar la rebuda d'Obrador per part dels seus coetanis i la crítica posterior. Dia 8, s'oferí una conferència per a cada un dels blocs restants. Així, doncs, Maribel Ripoll explicà la faceta d'Obrador com a lul·lista i la seva xarxa d'implicacions amb altres estudiosos co-

etanis seus amb la conferència «Mateu Obrador i la difusió del lul·lisme: Mn. Alcover, Bernat Schädell i Maria Antònia Salvà». La conferència, «Les apuntacions de Mateu Obrador sobre els glosadors de Mallorca», a càrrec de Jaume Guiscafrè, va discórrer sobre la mirada de folklorista d'Obrador contextualitzada entre les aportacions a la disciplina de la seva època. Finalment, Bernat Sureda va posar fi al cicle amb la conferència «L'aportació pedagògica de Mateu Obrador», que versà sobre les idees pedagògiques que desenvolupà el felanitxer com a docent.

Aquest curs 2020-2021, la Càtedra ha reprès també el cicle de conferències «Llull després de Llull: el llegat contemporani». Aquest cicle es va iniciar el curs 2019-2020, amb la reactivació de la Càtedra. No obstant això, es va veure truncat per la crisi sanitària de la COVID-19. Enguany, doncs, s'han recuperat les conferències que no es varen poder realitzar. El 4 de febrer Letizia Staccioli va oferir la conferència «El concepte de “cortesía” a l'edat mitjana i la seva interpretació en l'obra de Ramon Llull», que va aportar una mirada fresca sobre el terme originàriament trobadoresc de *cortesía*, tot analitzant-lo amb les diferents ocurrències que té dins l'obra de Llull per a intentar perfilar-ne la concepció de Llull. El 18 de febrer amb la conferència «De l'amància de Ramon Llull al *Llibre d'amic* de Joan Vinyoli» Arnau Vives va oferir un aprofundiment al concepte d'*amància* de Llull i un repàs de la seva repercussió en la literatura fins a arribar al poeta Joan Vinyoli. El 4 de març Joan Santanach va exposar els vincles entre el *Llibre d'amic e amat* i les *Perles* de Jacint Verdager, amb la conferència «Del *Llibre d'amic e amat* de Ramon Llull a les *Perles* de Jacint Verdager». El 18 de març Lluís Cabré va detallar la visió que Foix tenia de Llull a través dels seus articles amb la conferència «J. V. Foix o Ramon Llull». El 15 d'abril, Enric Balaguer va il·lustrar els oients sobre la reformulació de Llull en l'obra de Josep Palau i Fabre i la concepció que el poeta tenia de Llull amb la conferència «Ramon Llull i Palau i Fabre: entre l'alquímia i la follia». El cicle es va cloure amb la conferència de dia 22 d'abril de Ferran Carbó, «La presència de Ramon Llull en la poesia de Vicent Andrés Estellés», que va centrar-se en els paral·lelismes entre Llull i Estellés i la concepció i intenció del poeta valencià amb el seu *Llibre de meravelles*.

Finalment, la Càtedra Ramon Llull ha convocat el congrés «“Fenit és aquest tractat en la ciutat de Nàpols en l'any de la encarnació de mil e .cc.xc.iiij. en la vespra de pascha”. Ramon Llull i Itàlia: viatges, relacions, lul·lisme. Congrés Internacional», que tindrà lloc els dies 6, 7 i 8 d'abril a Palma, sempre que la situació sanitària ho permeti. El congrés convida a acompanyar Llull en els seus viatges a Itàlia, des de la primera visita a la

cort Papal (1287), fins a l'estada a Messina (1313-1314), les relacions que hi establí, així com la pervivència del llegat lul·lià al llarg dels segles. El lector trobarà el programa detallat de totes les activitats de la Càtedra Ramon Llull al seu web <<https://catedraramonllull.uib.cat/>>.

Pere Garau

2. El diálogo de las lenguas / Dialogue of Languages (Universidad Complutense de Madrid / Universidade do Porto)

Els dies 17, 19, 24 i 26 de maig de 2021, en sessions de dues hores de matí i tarda es va celebrar en format telemàtic una trobada acadèmica que la pandèmia havia obligat a ajornar des del 2020: el Congreso Internacional / International Congress: El diálogo de las lenguas: la emergencia del pensamiento en vernáculo (siglos XIII-XVI) / Dialogue of Languages: the Emergence of the Vernacular Thought (13th-16th Century). Els organitzadors van ser el Departamento de Filosofía y Sociedad de la Universidad Complutense de Madrid, l'Instituto de Filosofía da Universidade do Porto (MEMP, Gabinete de Filosofia Medieval) i el Departamento de Filosofia de la Universidad Nacional de Educación a Distancia, en les persones de José Luis Villacañas (UCM), Cristina Catalina (UCM), José Meirinhos (IF-UP), José Higuera (IF-UP) i Rafael Herrera (UNED). El lema de la trobada el van manllevar de Hegel: «El hombre sólo puede considerarse verdaderamente dueño de aquellos pensamientos que aparecen expresados en su lengua pròpia». El propòsit era plantejar l'impacte històric en sentit ampli de «la traducción y redacción de textos filosóficos o científicos en lengua vernácula» a l'Europa del segle XIII al XVI. El text introductorí esmentava Eiximenis entre els pioners de la redacció de «tratados jurídicos sobre la vida civil y comercial» i la programació tenia previstes sessions dedicades a Ramon Llull i a Dante Alighieri, a banda de la tradició vernacle eslava, les llengües vernacles i la formació de la consciència política, la defensa del castellà al segle XVI i aspectes diversos de llengua i societat.

La sessió inaugural va oferir dues intervencions, l'una a càrrec de Lola Badia, de la Universitat de Barcelona, que va tractar de «Ramon Llull y la vernacularización del saber en la baja Edad Media», l'altra a càrrec de Daniel di Liscia, de la Universitat de Múnic, sobre «Euclídeo, moderno, tradicional: el rol del la lengua alemana en Johannes Kepler». Lola Badia va explicar el marc de referència en què se situa Llull des del Centre de Documentació Ramon Llull de la Universitat de Barcelona d'acord amb el llibre de 2016 *Ramon Llull as a Vernacular Writer: Communicating a New Kink of Knowledge*, escrit per ella juntament amb Joan Santanach i Albert Soler. Per treballar en l'edició de

la prosa catalana de Llull i en la seva poesia occitanocatalana resulta operatiu situar la producció d'aquest laic, que abordava totes les branques del saber d'acord amb les necessitats dels diversos públics a qui es dirigia, en el marc de la *Fachprose* catalana que ha estudiat i sistematitzat Lluís Cifuentes des del seu llibre fundacional *La ciència en català a l'Edat Mitjana i el Renaixement*, ara ampliada des del portal *Sciencia.cat*. Es va subratllar la funcionalitat d'emarkar Llull en aquest context, més enllà del perfil d'un pensador escolàstic universitari, que és el que suggereix la seva producció llatina.

D'Eiximenis se'n va tornar a parlar en el context de la descripció que ens proporciona de la societat del seu temps i va ser Alexander Fidora (UAB-ICREA) qui ho va fer en la seva comunicació, «Enfermos, ancianos y pobres. Avicena, Bacon y Eiximenis sobre orden social y colectivos vulnerables». En canvi Llull va ser objecte de tota una sessió, la de dilluns 24 a la tarda, moderada per Lola Badia, que va comptar amb tres intervencions. Roque Sampedro, doctorand de la Universitat de Santiago, a «Pensamiento y sociedad ideal en el *Llibre d'intenció* de Ramón Llull» partia de l'ordenament ideal de la societat descrit al llibre lul·lià esmentat des del plantejament que ofereix Maurice Godelier a *Lo ideal y lo material*. Repassats l'estructura i el sentit global del *Llibre d'intenció* a partir de l'edició de la NEORL, l'autor es va fixar en l'aplicació que se'n fa al relat anònim *Viaje de Gracián*, datable als temps de Joan II de Castella (1405-1454). Aquesta obra, mostra de la recepció de Llull a Castella i editada als anys vuitanta del segle passat per José Satorre, desplega un ordenament dels estaments socials que projecta des d'un punt de vista ideal receptes inspirades en el beat.

Constantin Teleanu, conegut lul·lista i traductor de l'obra del beat al francès, a «Hom lec/Homo laicus. Le lecteur médiéval de l'œuvre de Raymond Lulle en langue vernaculaire» va oferir un ampli repàs de totes les referències conegudes d'obres lul·lianes objecte de traducció entre l'àrab, el català i el llatí. Des de la *Lògica del Gatzell* fins als opuscles de Messina, passant per l'*Art demostrativa*, l'*Art Inventiva* i l'*Art amativa* entre moltes d'altres, va mostrar amb detall i precisió l'atenció que Llull posava a la difusió de les seves obres i la cura que tenia de dirigir-les a públics laics diversos. Els pròlegs i epílegs dels textos examinats van ser comentats posant en evidència les recomanacions lul·lianes sobre traducció i especialment sobre l'ús de tecnicismes en textos d'alta volada intel·lectual adreçats a lectors laics. L'autor es va esforçar d'aquesta manera a caracteritzar el públic laic de Llull, usuari de la llengua vernacla, que no era altra que el català.

José Higuera, investigador de la Universitat de Porto, a «La versión castellana de la *Astronomia Nova*», va fer una contextualització del *Tratado nuevo*

de estrelleria, que és la versió castellana que el valencià Joan de Mora va fer d'aquesta obra lul·liana. La traducció es conserva en un manuscrit únic, el B 332 de l'Arxiu de la Catedral de Segòvia, datat el 1432. Es tracta d'un còdex prou estudiat entre els que conserven materials científics en vulgar castellà del segle xv i que ha transmès un *Tratado de astronomía* de 1428, atribuït a Enric de Villena i també el tractat d'aquesta matèria d'Abraham Ibn Ezra. L'autor va anar repassant els apartats del *Tratado nuevo de estrelleria* establint comparacions entre els diversos textos del manuscrits de Segòvia, sobretot centrat en les variants de la recepció dels materials d'origen ptolemaic que tots comparteixen.

Lola Badia

3. Dialogue in the Dungeon. The *Disputatio Raimundi Christiani et Homeri Saraceni* (KU Leuven)

The International congress *Dialogue in the Dungeon. The 'Disputatio Raimundi Christiani et Homeri Saraceni'* was celebrated in an online format from the 19th to the 21st of May 2021, organized by Prof. Annemarie Mayer and her doctoral student Margot Leblanc from the Katholieke Universiteit Leuven (KU Leuven). This event is part of the activities of the project: *The 'Disputatio Raimundi Christiani et Hamar Saraceni': a case study on medieval Christian-Muslim exchange* (3H180687), financed by the Research Foundation - Flanders (FWO). The project is focused on Lull's Disputation with the Muslim Homer, of which they will prepare an English translation, a theological analysis of its content (both Christian and Muslim), and a study of its importance for the interreligious dialogue in our days. The Congress focused on the last two research topics.

On Wednesday 19th, after the welcoming words by Prof. Mayer and an explanation of the *Disputa* by Margot Leblanc, Prof. Herman Teule (KU Leuven) has presented his study on *The Disputatio Raimundi on the broader background of 13th century Christian Muslim relations in East (and West)*. In this paper Prof. Teule gives an overview of the Syriac and Arabic-speaking Christians of the Middle East in the 13th century, focusing on Nestorian, Jacobite and Maronite thinking on Ecumenism, seen as a necessity against the advance of Islam in the Near East. The very open views that emerge from these thinkers were not fully understood by the Roman Church because Dominican translators amplified and modified the original texts to make them acceptable to the Catholic curia.

Dr. Victor Pallejà (independent researcher) has presented his study on *The West Mediterranean Arch (WMA) during the 13th century*, in which he has

given a historical and geographical overview of the relations between the two sides of the Mediterranean Sea. He has focused on Llull's 'Cosmopolitan production', i. e. works written before his first trip to North-Africa, which anyway covers a geographical arch that starts in Majorca and ends in Rome. He has as well remarked how important it is not to give for granted old bibliography which needs to be revised through new approaches and discoveries.

Prof. Lola Badia (Universitat of Barcelona) has analysed the *Disputatio* from the philological point of view in her paper entitled *Staging Persuasion and Dissent in Ramon Llull's Narrative Dialogues*. She has given a review of Llull's dialogical production to focus on all the literary fragments that appears in the Disputation with Homer, demonstrating how this text can be read as a literary object. The *Disputa* does not reports slavishly the supposed dialogue between the real Ramon Llull and a Muslim wiseman, on the contrary it is the staging of the fictional character that Llull has created for himself with a fictitious adversary which is part of the material created to persuade on the goodness of his method.

On Thursday 20th, Prof. Mehdi Azaiez (Université Catholique Louvain-la-Neuve/ KU Leuven) has presented a paper on the *Muslim Responses to Christian Refutations at the Beginning of the Eighth/Fourteenth Centuries: Ibn Taymiyya's and al-Dimashqî's letters*. He has focused on Muslim apologetic against the Christians, analysing the works of two Muslim theologian (Ibn Taymiyya and al-Dimashqui), who were Llull's contemporaries, focusing on their use of rhetoric.

Prof. Hans Daiber (Goethe Universität Frankfurt a.M.) has presented his study of *The Disputatio Raimundi Christiani et Homeri Saraceni in the Light of Muslim Thought*, showing Llull's acquaintance with Muslim thinkers such as Ibn Sina and al-Ghazali, but also with some traditions that are present in Islamic disputation about God as, e. g. the concept of «implication» (*malāzama*), which Llull denies.

Dr. Simone Sari (Universitat de Barcelona) has offered an overview of Llull's translations from and into Arabic in his paper «*Saracenus non considerat nomen Dei ita altum, sicut christianus*»: *Arabic in Llull's Linguistic Politics and God's (co)essential attributes*. After a philological revision of the translations attested by their author, he has exposed the different strategies that lie behind these different versions of the original texts. Finally, he has presented a comparison of the Divine Attributes as presented in these works compared with Llull's *Hundred Names of God* to reinforce his hypothesis that this last work was not devoted to a Muslim Public.

On Friday 21st, Prof. Robin Vose (History Department, Saint Thomas University, Fredericton) has explained the Dominican influence on Ramon Llull in his paper *Preachers, Teachers, and Fools: Dominican influence in Ramon Llull's dialogue with Islam*. The Dominicans skills of dealing with the Muslims exposed Llull to philosophical innovations and new methods of argumentation as well as missionary hopes, which only later in his life became examples of how not to conduct a dispute with the non-Christians. This double attitude must be considered on the historical, cultural and Lullian context.

Prof. Ryan Szpiech (Department of Romance Languages and Literatures; Frankel Center for Judaic Studies, University of Michigan, Ann Arbor) in his paper *Disputar per autoritats no ha repòs: Ramon Llull and the Thirteenth-Century Debate over Authority*, has explained that even if Llull's Art eludes the Dominican apologetic method based on authorities, it offers a rival (Franciscan) method that goes beyond mere rationality, proposing a pseudo-hagiographic rhetoric of testimony and authenticity as a tool in Christian-Muslim debate. He has as well analysed quantitatively the *Vita magistri Raimundi* to show which moments of his life became the most important to preserve in the construction of his own auto-hagiography.

Prof. Emilio Platti OP (Interdisciplinair Centrum voor Religiestudie en Interlevensbeschouwelijke Dialoog, KU Leuven) has given a contemporary interpretation of the religious dialogue with the Muslim in his paper *An Assessment of Lull's Interreligious Endeavours from a Contemporary Perspective*. He has explained that the content of the contemporary dialogue with the Muslims cannot start with the topics expressed by Llull, instead that it is focused on the content of one another's Faith. He has ended with examples from the recent meeting of Pope Francis with the Great Imam of al-Azhar, Ahmed al-Tayyb, based on Human fraternity.

Prof. Annemarie Mayer has concluded the congress resuming the papers presented which will be published in a volume of the series *Studia Lulliana*, by Brepols Publisher in his Series *Instrvmenta Patristica et Mediaevalia*, Svbsidia Lvlliana.

Simone Sari

4. Nova Edició de les Obres de Ramon Llull (NEORL): nova etapa

El Patronat Ramon Llull es va crear mitjançant un conveni de col·laboració signat el 7 de maig de 1985 pels consellers de cultura del Govern de les Illes Balears, de la Generalitat de Catalunya i de la Generalitat Valenciana amb la finalitat de promoure l'edició crítica de les obres en llengua catalana

de Ramon Llull i finançar econòmicament aquest projecte. L'administració i la secretaria del Patronat van radicar des del seu inici en l'Institut d'Estudis Baleàrics. Encara que la Generalitat Valenciana va signar aquell conveni, a la pràctica, mai ha tingut cap mena de participació (ni econòmica ni personal) en el projecte.

El conveni establia la constitució d'una Comissió Editora Lulliana, constituïda per especialistes de relleu internacional en l'obra i el pensament de Ramon Llull, que ha assessorat el Patronat en la seva actuació. Han estat membres d'aquesta Comissió, en un moment o altre des de la seva formació: Lola Badia, Miquel Batllori, Anthony Bonner, Germà Colón, Fernando Domínguez, Antoni Ferrando, Jordi Gayà, Albert Hauf, Jesús Huguet, Charles Lohr, Josep Massot, Joan Miralles, Michela Pereira, Jaume Pérez Montaner, Maria Isabel Ripoll, Josep E. Rubio, Joan Santanach, Gret Schib, Albert Soler, Sebastià Trias Mercant, Peter Walter. La Comissió Editora ha escollit entre els seus membres un director d'edició, que ha liderat el projecte i n'ha assegurat la qualitat científica. El primer va ser Antoni Bonner, des de la constitució fins al 2008. A partir d'aquesta data, ho ha estat Albert Soler.

La secretaria tècnica del Patronat i de la seva Comissió Editora ha estat al càrrec de Ramon Servalls, Xavier del Hoyo i Catalina Company, funcionaris de l'Institut d'Estudis Baleàrics, en diferents períodes.

L'activitat principal del Patronat s'ha centrat en l'edició de la sèrie Nova Edició de les Obres de Ramon Llull (NEORL), de la qual se n'han publicat, fins avui, divuit volums. El primer, va aparèixer el 1990; des del volum IX la periodicitat d'aparició dels volums ha estat, gairebé sempre, d'un cada any. Els tres primers volums de la col·lecció han estat reeditats amb actualitzacions (el segon, dues vegades).

En la seva reunió de 13 de desembre del 2000 (última en què van ser presents els consellers de cultura balear, Damià Pons, i català, Jordi Vilajoana), el Patronat Ramon Llull va crear la Comissió Executiva, que, per delegació, tenia potestat per establir el pla d'actuació i el pressupost anuals del projecte.¹ També es va decidir que la producció editorial i la distribució comercial dels volums de la NEORL anessin a càrrec de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat i així ha estat des de l'any 2001. Des del 2004 la Institució de les

---

¹ En aquella reunió, el Patronat va establir una aportació econòmica anual fixa de les institucions que la integraven i que la part catalana transferia a l'Institut d'Estudis Baleàrics. Des de l'any 2016, i fins al 2019, l'administració de les aportacions balears i catalanes va anar directament a càrrec de la Institut d'Estudis Baleàrics i la Institució de les Lletres Catalanes, respectivament. És a dir, la Generalitat catalana ja no va transferir la seva aportació a l'Institut d'Estudis Baleàrics.

Lletres Catalanes, a través dels seus directors, ha representat la Generalitat de Catalunya en el Patronat Ramon Llull.

L'any 2015 els serveis jurídics del Govern de les Illes Balears i de la Generalitat de Catalunya van advertir de la conveniència de renovar el conveni fundacional en uns termes que s'ajustessin a la legalitat vigent.

En la reunió de la Comissió Executiva del Patronat que va tenir lloc a Palma el 14 de febrer de 2020, els directors de la Institució de les Lletres Catalanes i de l'Institut d'Estudis Baleàrics van expressar la impossibilitat normativa de mantenir les aportacions econòmiques directes a la NEORL que fins aleshores havien estat fent. Per això, van indicar que les diferents línies de suport a la tasca d'edició material i intel·lectual de clàssics de la literatura catalana que ofereixen les dues institucions haurien de ser suficients per garantir la continuïtat del projecte i van manifestar la conveniència que, a partir d'aquell moment, les Publicacions de l'Abadia de Montserrat es fessin càrrec de la col·lecció a tots els efectes i constessin com a editores de la mateixa.² Finalment, donaven per acabada l'existència (legalment a precari) del Patronat Ramon Llull.

A partir del seu volum XVIII, per consegüent, la NEORL ha iniciat una nova etapa com a col·lecció de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, amb el suport econòmic puntual dels governs balear i català, i amb el concurs del Centre de Documentació Ramon Llull de la Universitat de Barcelona i dels projectes de recerca que s'hi desenvolupen. La Comissió Editora de la NEORL es manté com havia estat en els darrers anys, i també el seu director.

Albert Soler

---

² Els llibres havien aparegut sempre com a editats per l'Institut d'Estudis Baleàrics amb peu d'impremta de Palma.